

Les Ottomans en Méditerranée. Navigation, Diplomatie, Commerce (Akdenizde Türkler. Gemicilik, diplomasi, ticaret), Fransa'da yayınlanan: *Revue de l'Occident Musulman et de la Méditerranée*, adlı derginin özel sayısıdır. No. 39 (1985). 244 sayfa. Satışa verilşi 1986 yılı Haziran ayındadır. Ederi 95 Fransız frangı.

Akdeniz'in dünya tarihinde oynadığı rol üzerinde uzun zamandan beri derin araştırmalar yapılmaktadır. Kıyılarda yerleşen topluluklar bu denizin nimetlerinden yararlanma yanında, kendilerinden de çok şeyler kattıkları için, ortaya canlı ve hareketli bir tarih olayı çıkmıştır. Bunlar arasında Türklerin oynadıkları rol de ihmal edilmemiş, çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Bununla beraber ortaya henüz tam bir muhalled kitap çıkmamıştır. Nedenlerin başında ihmal değil, malzeme bolluğu gelmektedir. Türk arşivlerinden başlayarak, her bir devletin arşivinde ve kitaplıklarında bu konu ile ilgili baş döndürücü sayıda belge bulunmaktadır. Bunların değil sayısı en basit bir envanteri için bile henüz yıllarca çalışmak gerekmektedir. Bu tarz bir araştırmacı veya araştırmacı kadrosunun yetişmesini bekleyene kadar yapılacak ilk iş, eldeki malzemeye göre çalışmak ve önemli malzemeyi haber vermektir. İşte böyle bir çalışmaya şimdi elimizde bulunan bir derginin özel sayısı sayesinde sahip bulunuyoruz. Akdeniz tarihi içinde müstesna bir yeri bulunan Fransa, bu konu üzerindeki çalışmalarına büyük bir hızla devam etmekte iken, özel bir de dergi yayınlanmasını sağlamakta ve hatta daha ileri giderek ancak mütehasıslara seslenecek bir derginin de yayını sağlamaktadır. Bu yayın daha kalıcı bir duruma getirmek için Osmanlı Türklerinin durumuna eğilmişlerdir. Böylece tarihimizin önemli bir dönemine her zaman için kullanacağımız bir klavuz ve kaynak eser kazandırmışlardır. Araştırmaların büyük bir kısmı tarihimize aşina kişiler tarafından kaleme alındığı için, ortaya tek taraflı değil fakat karşılaştırmalı makaleler ile dolu bir ortak eser çıkmıştır. Bu da onların ne gibi bir kültür birikimi içinde olduklarını kanıtlamaktadır. Böyle müstesna bir kaynağı değerlendiren bu ülke araştırmacıları, daha zengin malzemeye sahip diğer Akdeniz ülkelerini bilimsel açıdan kat kat geride bırakmışlardır. Tarih dünyasında yaptıkları araştırmalar ile her zaman örnek olmuşlar ve hemen hemen her alanda ilk plânda bulunma başarısını hiç bir ülkeye kaptırmamışlardır. Şimdi elimizde bulunan özel sayı da işte böyle bir çabanın ürünüdür. İnceledikleri alanları başarılı bir tarzda ele alıp, işlemeyen de öte yeni ufuklar açan bu ülke araştırmacılarına gıpta etmemek elden gelmiyor.

Özel sayı iki ana başlık altında toplanmıştır. Sunuş kısmını kaleme alan Daniel Panzac adlı Türkologdur. Yaptığı yayınlara ek olarak şimdi bu özel sayının gerçekleştirilmesinde birinci derecede rol oynayan Panzac, sunuş dışında, mütehasısı olduğu XVIII. yüzyıl üzerine bir de araştırma yazmış bulunuyor (s. 177-188). İlk kısım olan "La navigation", altı aded araştırmayı içermektedir. İlk makale Jean-Louis Bacqué-Grammont tarafından yazılmıştır: "Soutien logistique et présence navale ottomane en Méditerranée en 1517" (s. 7-34). Topkapı Sarayı Arşivi'nde bulunan belgeler üzerinde çalışmalarını yoğunlaştıran araştırmacı, Kapudan Cafer Ağa'nın

bir arzının yayını ve Venedikli çağdaşı M. Sanuto'nun verdiği bilgilerle karşılaşmasını gerçekleştirmiş, Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi için yaptığı hazırlıklar sırasında donanmanın nasıl bir hazırlık içinde bulunduğunu ortaya koymuştur. Okunaklı bir de fotokopisi bulunan bu belgenin yabancı bir dile çevrilmesi de yararlı olmuştur. Açıklayıcı notlarda ise, yol gösterici bilgiler bulunmaktadır. Gilles Veinsten tarafından kaleme alınan makale "Les préparatifs de la campagne navale franco-turque de 1552 à travers les ordres du divan ottoman" başlığını taşımaktadır (s. 35-67). En eski Mühimme Defteri olan metin üzerindeki çalışmalarını bir süreden beri hızlandıran Veinstein, burada bulunan denizcilik ile ilgili kayıtları biraraya getirmiş bulunuyor. Makale bir savaş anlatımından öte, bir Osmanlı filusunun nasıl hazırlandığı hakkındaki bilgilerimizi arttırmaktadır. Türk Tarih Kurumu tarafından seneler önce yayınlanması plânlanan bu belge demeti de Topkapı Sarayı Müzesi kitaplığında bulunmaktadır. Daha başka bir çalışmada da bu demeti ele alan araştırmacının yararlandığı kaynaklar arasında, bu dönemi aydınlatacak kayıtlar pek çok sayıdadır. Robert Mantran tarafından da Pirî Reis ele alınmıştır: "La description des côtes méditerranéennes de la France dans le Kitâb-ı Bahriye de Pirî Reis" (s. 69-78). Tanınmış Türk denizcisinin bu müstesna portulani uzun zamandan beri araştırma konusu olmaktadır. Verdiği bilgilerin günümüzde nerelere tetâbuk ettiğini açıklamak için, bölgeleri bilmek zorunludur. Sicilya adası hakkında verdiği bilgilerin bu yüzyıl başında inceleme konusu olmasından sonra, belirli bölgeler batılı araştırmacılar tarafından ele alındı ve batılı dillere çevrildi. R. Mantran da Cezayir, Tunus ve Mısır gibi ilgili alanlarını yansıtan yörelerden sonra kendi yurdu hakkında verilen bilgileri kendi diline çevirmiş bulunuyor. Tek eksikliğini hissettiğimiz husus, küçük de olsa bir haritadır. Alessandro Bausani'nin Pirî Reis portularında İtalya kıyılarını anlatan satırlarını çevirme çalışmalarını kısa da olsa zikretmesini beklendik. Pirî Reis'in kendi ülkesi hakkında verdiği bilgilerin henüz bilimsel yöntemlerle derlenmemiş olması başlanılmayacak bir ihmaldir. Kendi üzerlerine düşen görevleri yerine getiren batılı araştırmacıların bu gayretlerini saygı ile karşılamaktayiz. Dağınık bilgi ve araştırmaların bir arada derlenmesi zamanı da gelmiştir. Salvatore Bono tarafından yazılan makale "Achat d'esclaves turcs pour les galères pontificales (XVIe-XVIIe siècle)" başlığını taşıyor (s. 79-92). İtalya'daki Türk ve müslüman tutsaklar üzerindeki çalışmalarına yıllardan beri devam eden Bono, vardığı sonuçları peyderpey yayınlamayı uygun bulmakta, arkadaşları ve meslektaşları tarafından yapılan eleştiriler kadar yayınları da büyük bir dikkatle izlemektedir. Arşivlerde bulduğu malzemeyi de değerlendiriyor. Bu dergide bulunan çalışmada ise, Roma Devlet Arşivi ön plandadır. Papalık gemilerine satılan Türk tutsaklar için karşılaştığı belgeleri bir yöntem içersinde yayınlayan bu araştırmacı, yakın zamanda çıkan iki çalışmada tutsakların hem gemilerde hem günlük yaşamda oynadıkları rol üzerinde durdu. Dağınık çalışmaların bulunmasının zaman geçince zorlaşması karşısında, elindeki malzemeye göre büyük bir kitap yazmasını temenni ediyoruz. Görmemize imkân bulunmayan arşiv malzemesi yanında, bulunması artık bir hayal olan yayınlar, bu makalede dikkatli bir tahlil süzgecinden geçirilmiştir. Pierre Boyer tarafından yazılan makale de "Les renégates et la marine de la Régence d'Alger" (s. 93-106) Bono tarafından yazılan konunun âdeta bir uzantısıdır. Cezayir yönetiminde hizmet gören denizcilerin menşe ve yetişmeleri üzerinde duran Boyer genellikle çağdaş ve günümüz kaynaklarına dayanmıştır.

Ali İhsan Gencer ise ihtisas alanı olan son devir denizciliğimizin bir dönemine ait gemi çeşitleri üzerinde durmuştur: “Marine à vapeur et charbon turc en Méditerranée orientale au XIXe siècle” (s. 107-112). İlişkiler kısmının ilk makalesi Aldo Gallotta’nındır: “Venise et l’Empire Ottoman, de la paix du 25 janvier 1479 à la mort de Mahomet II, 3 Mai 1481” (s. 113-130). Venedik Devlet Arşivi’nde bulunan Türk belgeleri üzerinde uzun zamandan beri çalışan ve andlaşma metinlerini ön plâna alan Gallotta, yunanca yazılmış olan 25 Ocak 1479 tarihli Türk-Venedik andlaşmasının geniş bir özeti ve açıklamasını vermektedir. Türklerin Ege Denizindeki ilerlemeleri ve Mora yarımadasının Venedik ile olan ilişkilerinde nasıl düzenlendiğini açıklayan bu belge Vladimir Mirmioğlu tarafından kırk yıl önce dilimize çevrilmekle beraber nedense tanınmamıştır. Şimdi yaygın bir batı dilinde yayınlanan A. Gallotta, kaynakçayı da yerinde kullanmıştır. Böylece Türk andlaşmaları listesi yeni bir yayın kazanmış bulunuyor. Böyle bir çalışmayı tamamlayan araştırma da Alexander H. de Groot tarafından kaleme alınmış bulunuyor: “Ottoman North Africa and the Dutch Republic in the seventeenth and eighteenth centuries” (s. 131-147). Hollanda’nın doğu ticareti yanında Osmanlı devleti ile olan ilişkileri üzerinde çalışan araştırmacı bu kez de Kuzey Afrika ile ülkesinin ikiyüzlü içindeki faaliyetine eğiliyor. Buralarda bulunan elçi ve konsolos raporlarına göre iş-en araştırmada 1679 tarihli andlaşmaya yer verilmiştir. Bu dönemlerde Akdenizdeki ticarete faal ve başarılı bir yer edinen Hollandalı tüccarlar, Afrika yöresindeki ticaretleri sayesinde çok zengin olmuşlardı. Bunun anahatlarını bildiren elimizdeki araştırma, Türk kaynaklarının da desteği ile yapılacak araştırmalara klavuz olacaktır. Osmanlı Devletinin sair kıyılarının nasıl geliştiği iki araştırmada ele alınmıştır.: E. Frangakis, “The ottoman port of Izmir in the eighteenth and early nineteenth centuries, 1695-1820” (s. 149-162) ve A. Cohen, “Ottoman rule and re-emergence of the coast of Palestine” (s. 163-175). İzmir üzerinde yapılan araştırmalar son yıllarda bir hayli ilerlemiştir. Araştırmacı yabancı arşiv malzemesinden yararlanarak yeni bilgiler getirmektedir. Konulan istatistik bilgiler de satış yapılan mallar üzerinedir. Filistin kıyılarının önemi de son yıllar içinde hem klasik çağ hem çağımız açısından yeniden belirtilmiştir. Kuzey Afrika’daki diğer ekonomik faaliyetler iki araştırmaya kaynak olmuştur: D. Panzac, “Les échanges maritimes dans l’Empire Ottoman au XVIIe siècle”, Ali Zouari, “Deux documents d’archives relatifs au commerce de Djerba et de Sfax avec l’Egypte au débaut du XIXeme siècle”. Bahsettiğimiz konular dışında tek bir husus Lucien Golvin tarafından yazılmıştır: “Le legs des ottomans dans le domaine artistique en Afrique du Nord” (s. 201-226). Bu yörede Türkler döneminden kalma izler ve sanat eserleri bu makalede incelenmiştir. Nektoloji ve bibliografik bilgiler en son kısmı meydana getirmektedir. Böyle yararlı bir eserin ortaya çıkması, kolektif çalışmaların bilim de ne kadar önemli kitap ve makalelerin ortaya çıkacağını ispat etmektedir. Bu tarz çalışmaların ihmal edilmeyip daha da ileri götürülmesi, karanlık kalmış pek çok sorunu aydınlatacaktır. Bu özel dergiyi gerçekleştiren ve yazılarıyla katkıda bulunanları tebrik etmek görevimizdir.